

KATARZYNA PAWLIKOWSKA-ŁAGÓD¹

ANDRZEJ GRZYBOWSKI²

Władysław Henryk Melanowski (1888-1974) – zasłużony organizator i historyk polskiej okulistyki

Władysław Henryk Melanowski (1888-1974) – Distinguished Organizer
and Historian of Polish Ophthalmology

¹ Zakład Nauk Humanistycznych i Medycyny Społecznej, Uniwersytet Medyczny w Lublinie;

<https://orcid.org/0000-0002-8810-1193>

² Katedra Okulistyki, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie; Instytut Okulistycznych Badań Naukowych, Fundacja Wspierania Rozwoju Okulistyki; <https://orcid.org/0000-0002-5258-6926>

ABSTRAKT

Celem pracy jest przybliżenie sylwetki i dorobku naukowego Władysława Henryka Melanowskiego (1888-1974), lekarza okulisty, profesora i kierownika Katedry i Kliniki Okulistycznej Uniwersytetu Warszawskiego, a także dyrektora Instytutu Oftalmicznego w Warszawie.

Słowa kluczowe: Władysław Henryk Melanowski, okulistyka, historia okulistyki, Instytut Oftalmiczny w Warszawie

ABSTRACT

The aim of this work is to present the profile and scientific achievements of Władysław Henryk Melanowski (1888-1974). He was an ophthalmologist, professor, and head of the Department and Clinic of Ophthalmology at the University of Warsaw, as well as director of the Ophthalmic Institute in Warsaw.

Key words: Władysław Henryk Melanowski, ophthalmology, history of ophthalmology, Institute of Ophthalmology in Warsaw

„W historii polskiej okulistyki trudno znaleźć tak wybitnych mistrzów i jednocześnie polihistorów i poliglotów jak Władysław Henryk Melanowski”
Stanisław Zwolski

WSTĘP

Władysław Henryk Melanowski był lekarzem okulistą oraz dyrektorem Instytutu Oftalmicznego w Warszawie. Celem niniejszej pracy jest przypomnienie sylwetki Melanowskiego na podstawie zebranych materiałów biograficznych.

METODOLOGIA

W pracy zostały wykorzystane materiały udostępnione przez Główną Bibliotekę Lekarską im. Stanisława Konopki w Warszawie. Ponadto zaczerpnięto informacje ze słowników biograficznych i wspomnień pośmiertnych, dokonano przeglądu baz internetowych, takich

jak Google Scholar, oraz zdigitalizowanych materiałów archiwalnych.

BIOGRAFIA

Władysław Henryk Melanowski urodził się 22 czerwca 1888 r. w Warszawie w rodzinie mieszczańskiej [1]. Był synem Kacpra (1854-1895) i Wiktorii (1868-1906), z domu Ziemińskiej [2]. Miał dwoje rodzeństwa: Czesława (1895-1945) i Wiktorię (1889-1971). Jego ojciec był pracownikiem fabryki noży; zmarł, gdy Władysław miał 7 lat. Matka po jego śmierci wyszła ponownie za mąż, za Kacpra Rękawka. W 1901 r. urodziła syna Romualda, który w późniejszym czasie przyjął nazwisko Romicki [3].

Melanowski uczęszczał do Gimnazjum nr 2 w Warszawie, następnie w wyniku zaistniałych problemów szkolnych (uczestnictwo w strajku szkolnym) przeniósł się do Gimnazjum Generała Pawła Chrzanowskiego w Warszawie. W 1906 r., kiedy zmarła jego matka, opiekę nad nim i jego rodzeństwem objął brat matki – Antoni. W tym też roku Melanowski wyjechał z kraju, aby podjąć naukę w gimnazjum w Akermanie (obecnie Białogród nad Dniestrem w Ukrainie). W 1907 r. zdał tam maturę eksternistycznie. Studia podjął na Cesarskim Uniwersytecie św. Włodzimierza w Kijowie na Wydziale Lekarskim (1907-1912), gdzie 16 października 1912 r. uzyskał dyplom lekarza z następującą adnotacją: „Pomieniony w niniejszym dyplomie p. Melanowski otrzymał stypendium rządowe w ciągu 3 semestrów na Uniwersytecie św. Włodzimierza za co ma obowiązek odsłużyć skarbowi po półtora roku za każdy rok otrzymanego stypendium” [4].

W czasie odbywania studiów Melanowski pracował jako wolontariusz w klinice chirurgicznej prof. Wołkowicza w Kijowie. W 1913 r. ożenił się z Franciszką z Migdalskich, z którą miał cztery córki i syna (zmarł wkrótce po narodzinach). W tym samym roku Władysław musiał odpracować stypendium rządowe na stanowisku lekarza okręgowego w obwodzie semipałatyńskim w zachodniej Syberii; stacjonował tam do 1918 r. Został wówczas żołnierzem armii rosyjskiej i w stopniu kapitana służył w Omsku i guberni tobolskiej [4,5,6]. Jako lekarz, Melanowski zajmował się głównie chorobami wewnętrznymi oraz okulistyką. Tam też wykonał szereg drobnych operacji okulistycznych [7]. Podczas swojego pobytu piastował tam także stanowisko wiceprezesa, a następnie prezesa Omskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Pomocy Ofiarom Wojny [4].

W 1918 r. wrócił do Polski. Dzięki temu, że przed 1914 r. obronił dyplom, nie musiał go nostryfikować i mógł od razu przystąpić do wykonywania pracy. Początkowo wykonywał ją jako wolontariusz w Instytucie

Oftalmicznym Edwarda ks. Lubomirskiego w Warszawie pod kierownictwem Walentego Kamockiego (1858-1923). W Instytucie Melanowski podlegał Kazimierzowi Beinowi (1872-1959). Jednocześnie podjął pracę jako asystent w Zakładzie Anatomii Patologicznej u prof. Józefa Hornowskiego (1874-1923) [2,4].

Ryc. 1. Władysław Henryk Melanowski (1888-1974). Źródło: Główna Biblioteka Lekarska.

W 1919 r. został powołany do wojska, gdzie uzyskał stopień kapitana lekarza w polskiej armii, i wyruszył do Francji. Wówczas zapoznał się z instytucjami leczenia szpitalnego, zajmował się także okulistyką. Tutaj też nawiązał pierwsze kontakty z francuskimi klinikami okulistycznymi. Poza krajem przebywał trzy miesiące [2,4,8].

Po powrocie do Polski rozpoczął pracę jako okulista w Szpitalu Ujazdowskim w Warszawie na Oddziale Okulistycznym. Przez kilka miesięcy pracował również jako kierownik oddziału ocznego w Szpitalu Okręgowym w Grodnie [5]. W 1920 r. prof. Kazimierz Noiszewski (1859-1930) wystosował wniosek o zwolnienie Melanowskiego z wojska. Dzięki pozytywnemu rozpatrzeniu wniosku Melanowski został przyjęty do Kliniki Okulistycznej Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie pracował pod kierownictwem Noiszewskiego. Początkowo zatrudniony jako młodszy asystent, z biegiem czasu uzyskiwał kolejne stopnie: starszego asystenta, pełniącego obowiązki adiunkta i wreszcie adiunkta [1]. W tym samym czasie pracował w Zakładzie Anatomii Patologicznej i Zakładzie Anatomii Prawidłowej Uniwersytetu Warszawskiego.

W 1923 r. Władysław uzyskał stopień doktora medycyny, broniąc pracę pt. *Przyczynę do anatomii patologicznej jaskry*, a trzy lata później uzyskał habilitację na podstawie pracy pt. *Badania anatomiczno-patologiczne nad zmianami w oczach w chorobach nerek* (praca nagrodzona przez Towarzystwo Lekarskie Warszawskie). W okresie 1923-1924 pracował w klinikach okulistycznych w Wiedniu u prof. Hansa Laubera (1876-1952), gdzie studiował zasady biomikroskopii oka, oraz w Bordeaux u prof. Pierre'a-Félix'a Lagrange'a (1857-1928) [2,4,7]. Od 1923 r. pełnił również funkcję sekretarza czasopisma „Klinika Oczna” [7].

W związku z przejściem Noiszewskiego na emeryturę, w 1929 r. Wydział Lekarski UW powierzył mu prowadzenie Katedry i Kliniki Ocznej do momentu mianowania nowego kierownika. Melanowski pełnił zastępstwo od 1 października 1929 r. do 31 grudnia 1931 r., następnie kierownictwo objął Hans Lauber. W tym okresie Melanowski dokonał rozbudowy Kliniki Ocznej w IV pawilonie Szpitala św. Ducha, prowadził wykłady dla studentów, uczestniczył w wielu wykładach doszkalających dla lekarzy, organizowanych przez Wydział Lekarski UW, Państwową Szkołę Higieny oraz Towarzystwo Eugeniczne, Czerwony Krzyż i inne instytucje [2,7]. Uczniami Melanowskiego byli: Stanisław Altenberger (1906-1963) – późniejszy profesor okulistyki, Zofia Falkowska (1915-1993) – późniejsza profesor okulistyki, Halina Wolter-Czerwińska (1914-1995), Jerzy Morawiecki (1910-1997) – późniejszy profesor okulistyki, Witold Starkiewicz (1906-1978) – późniejszy profesor okulistyki, M. Merz, Zofia Reicher-Fitelbergowa (1903-1972), E. Kopeć-Zaleska, A. Piotrowski, M. Zarzycka, J. Krauss, Bronisława Dyszyńska-Rościszewska (1925-2005), Z. Czarnomska, H. Osiecka-Pilecka, M. Szmigielski, J. Niemirowski, D. Malinowska, D. Tymińska-Dąbrowska [9, s. 381].

W roku 1934 Melanowski został mianowany profesorem tytularnym na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Józefa Piłsudskiego w Warszawie [1] i pomimo objęcia kierownictwa przez Laubera, Melanowski pracował w Klinice do roku 1934. W wyniku konkursu, który miał miejsce 16 grudnia 1934 r., został wybrany na dyrektora Instytutu Oftalmicznego im. Lubomirskich w Warszawie. Funkcję tę pełnił do 1945 r. [2]. W tym czasie zajmował się zagadnieniami optyki okulistycznej oraz przygotowaniem do druku publikacji na temat dziejów okulistyki polskiej. Wówczas dokonywano tam nowych zabiegów okulistycznych, w tym usuwania kostniaka oczodołu, resekcji nerwu wzrokowego z powodu glejaka oraz podejmowano próby przeszczepienia rogówki [10, s. 194, 359, 360]. We wrześniu 1939 r. Władysław Melanowski pełnił również obowiązki kierownika (jako lekarz cywilny) oddziału ocznego Szpitala Ujazdowskiego [2].

W czasie okupacji brał udział w tajnym nauczaniu – wykładał optykę okulistyczną (1941-1942) i dzieje okulistyki (1941-1942) na tajnym Uniwersytecie Ziemi Zachodnich i w Szkole Jana Zaorskiego [6]. W czasie powstania warszawskiego pracował w Instytucie Oftalmicznym, który został ewakuowany do Milanówka, a następnie do Grodziska (osiedle i obszar Miasta Stołecznego Warszawa, w północno-wschodniej części Warszawy, w dzielnicy Białołęka) [11]. Do Warszawy Melanowski powrócił wiosną 1945 r. [2]. Tytuł profesora zwyczajnego uzyskał 29 października 1956 r., a Kliniką Oczną Uniwersytetu Warszawskiego kierował do chwili przejścia na emeryturę, czyli do 31 sierpnia 1959 r. [2,7].

Władysław Melanowski w trakcie swojej pracy zawodowej był uczestnikiem wielu międzynarodowych zjazdów naukowych, w tym w Amsterdamie (1929) i w Kairze (1937), Zjazdów Wszechświatowskich w Splycie (1930) i w Sofii (1938) oraz w szeregu zjazdów okulistycznych angielskich i francuskich. Melanowski był także członkiem wielu towarzystw, w tym Polskiego Towarzystwa Okulistycznego (od 1920), Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego (od 1925), Francuskiego Towarzystwa Okulistycznego (od 1925) i Towarzystwa Okulistów Brytyjskich (od 1948), oraz członkiem honorowym Czechosłowackiego Towarzystwa Okulistycznego (od 1935) i Bułgarskiego Towarzystwa Okulistycznego (od 1936) [7].

Dzięki swojemu zaangażowaniu w pracę Władysław Melanowski otrzymał liczne odznaczenia, w tym Medal Pamiątkowy za Wojnę 1918-1921, Krzyż Oficerski Orderu Świętego Sawy (1931), Krzyż Walecznych (przyznany za bohaterską pracę w Szpitalu Ujazdowskim w 1939 r.), Krzyż Oficerski Orderu Polonia Restituta (1953), Medal X-lecia Polski Ludowej (1955), Srebrny Medal za Długoletnią Służbę oraz Medal 100-lecia Szkoły Głównej (1968) [2].

Melanowski zmarł 19 lutego 1974 r. w Warszawie. Pochowany został na Cmentarzu Powązkowskim (Stare Powązki) w Warszawie [12].

Witold Juliusz Kapuściński (1910-1988), profesor okulistyki, przedstawił Melanowskiego słowami:

[...] prof. W. H. Melanowski był jednym z najwybitniejszych okulistów w Polsce o ogromnym dorobku naukowym. Nie ma prawie dziedziny fizjopatologii i kliniki okulistycznej, do której by prof. Melanowski nie wniósł swojego wkładu. Szczególnie cenne są wielkie monografie optyki i neurologii okulistycznej, których napisanie wymagało zupełnego opanowania kilku odrębnych dyscyplin. W swojej rozległej twórczości naukowej prof. Melanowski zajmował się również historią okulistyki, pisząc dzieje Instytutu Oftalmicznego

w Warszawie oraz życiorysy wybitnych okulistów polskich [13, s. 351].

We wspomnieniach pośmiertnych Zofia Falkowska, profesor okulistyki, charakteryzowała Melanowskiego następująco:

Poza zainteresowaniami naukowymi Prof. Melanowski miał duży dar popularyzatorski. Był wielkim erudytą, o szerokich zainteresowaniach, nie tylko zawodowych, ale i filozoficznych, i historycznych. Imponująca była Jego znajomość języków obcych; oprócz wszystkich języków europejskich, profesor biegle władał greką i łaciną, znał pismo arabskie i hebrajskie. Materiały do swoich rozpraw historycznych czerpał z oryginalnych źródeł średniowiecznych.

Jako lekarz i nauczyciel prof. Melanowski wyróżniał się postawą pełną szlachetności, życzliwości i zrozumienia dla ludzi [8].

BIBLIOGRAFIA:

- [1] Akta osobowe Władysława Henryka Melanowskiego, Główna Biblioteka Lekarska im. Stanisława Konopki w Warszawie.
- [2] Ostrowska T., Władysław Henryk Melanowski (1888-1974). *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*, 1974, 19(4), 737-742.
- [3] *Drzewo genealogiczne rodziny Melanowskich*, [online] <https://www.myheritage.pl/site-family-tree-258925641/zielonka#> – 20.04.2021.
- [4] Jeżewska H., Prof. dr Władysław Henryk Melanowski. *Archiwum Historii Medycyny*, 1974, 37, 223-238.
- [5] Zwolski S., Władysław Henryk Melanowski 1888-1974, [w:] *Portrety uczonych. Profesorowie Uniwersytetu Warszawskiego po 1945*, L-R, red. Baraniewski W., Tygielski W., Wróblewski A.K., Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa (Polska) 2016, 251-255.
- [6] *Władysław Melanowski. Powstańcze biogramy*, Muzeum Powstania Warszawskiego, [online] <https://www.1944.pl/powstancze-biogramy/wladyslaw-melanowski,56070.html> – 21.04.2021.
- [7] Komitet Redakcyjny, 70-te urodziny Prof. Dr med. Władysław Henryk Melanowski. *Klinika Oczna*, 1958, 28(3), 237-238.
- [8] Falkowska Z., Prof. Dr. W.H. Melanowski, Wspomnienia pośmiertne. *Klinika Oczna*, 1974, 44(12), 1329-1330.
- [9] Melanowski W.H., *Dzieje okulistyki*, Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich, Warszawa (Polska) 1972.
- [10] Dawidowicz A., *Tajne nauczanie medycyny i farmacji w latach 1939-1945*, Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich, Warszawa (Polska) 1977.

Ryc. 2. Władysław Melanowski z grupą okulistów. Klinika Oczna Uniwersytetu Warszawskiego, 1930. Źródło: Główna Biblioteka Lekarska.

[11] Władysław Melanowski, [w:] Jędrzejewska H., *Lekarze Powstania Warszawskiego 1 VIII – 2 X 1944*, Towarzystwo Lekarskie Warszawskie, Warszawa (Polska) 2006, [online] <https://lekarzepowstania.pl/osoba/wladyslaw-melanowski/> – 5.06.2021.

[12] *Władysław Henryk Melanowski*, [online] <http://www.sejm-wielki.pl/b/psb.17569.1> – 20.04.2021.

[13] Kapuściński W.J., „Dzieje okulistyki”, Władysław Henryk Melanowski, Warszawa 1972; [recenzja], *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*, 1975, 20(2), 351-352.

WYKAZ PRAC WŁADYSŁAWA HENRYKA MELANOWSKIEGO:

- Trzy przypadki amputacji przedniego odcinka oka. *Lek. Wojsk.*, 1920, 1(32), 20-23.
- Oko zapadłe. *Lek. Wojsk.*, 1920, 1(27), 1-12.
- Zapalenie siatkówki nerkowe. *Gaz. Lek.*, 1921, 15, 216-217.
- Kilka uwag w sprawie racjonalnego objaśnienia zjawisk skioskopii. *Gaz. Lek.*, 1921, 15, 206-208.
- Wziernikowanie dna oka przy świetle zielonem. *Pol. Gaz. Lek.*, 1922, 1(23), 475.
- Nowe metody badania i nowe metody leczenia w okulistyce. *Pol. Gaz. Lek.*, 1926, 5(50), 944-947; 5(51), 966-969.
- Badania w sprawie większej częstości zapalenia woreczka łzowego u kobiet. *Klin. Oczna*, 1926, 46, 5.
- Patologia i anatomja patologiczna jaglicy. *Klin. Oczna*, 1926, 4(4), 151-158.
- Leczenie powikłań jaglicy. *Klin. Oczna*, 1926, 4(4), 167-173.
- Gruźlica a oko*, Zakład Graficzny / Nakład Tow. Wyd. „Bluszcz”, Warszawa (Polska) 1926.
- Krótki rys historii okulistyki (Wykład wstępny w Uniw. Warsz. dnia 9 października 1926). *Arch. Hist. Filoz. Med.*, 1927, 6(1), 32-42; 6(2), 140-148.
- Kiła narządu wzroku. *Przeg. Derm.*, 1927, 22(2), 165-212.

- Współczesny stan nauki o jaskrze i jej leczeniu. *Warsz. Czas. Lek.*, 1927, 4(4), 145–148; 4(5), 177–180.
- Walka z jaglicą, [w:] *Warszawski kalendarz lekarski na rok 1927*, Dr med. Romuald Wierzbicki i Dr med. Julian Birencwajg, Poznań–Warszawa (Polska) 1927, 253–261.
- Zagadnienia wskazań eugenicznych w dziedzicznych cierpieniach i cięższych wadach narządu wzroku. *Med. Prakt.*, 1928, 7(10), 217–226.
- Leczenie zaćmy. *Med.*, 1928, 2(11), 206–210.
- Zapalenie współczulne oka i jego leczenie. *Med.*, 1928, 2(29), 551–556.
- Etiologia i metodyka badań zaćmy. *Med.*, 1928, 2(1), 18–21.
- Choroby pasożytnicze narządu wzroku. *Med.*, 1928, 24, 482–288.
- Główne postaci zaćmy. *Med.*, 1928, 2(8), 145–150.
- Złotowe schorzenia narządu wzroku i ich leczenie, [w:] *Pamiętnik II Kursu Doszkalającego dla lekarzy w Ciecho-cinku*, Nakładem Nowin Lekarskich, Poznań (Polska) 1929, 84–100.
- Pryszczykowe zapalenie spojówki i rogówki i jego leczenie. *Med. Prakt.*, 1930, 4(1), 17–23; 4(2), 52–59.
- Zarys badania narządu wzroku*, Drukarnia Uniwersytetu Poznańskiego, Poznań (Polska) 1930.
- Układ wegetatywny a choroby oczu. *Med. Warsz.*, 1930, 4(10), 315–321.
- Słów kilka w sprawie patogenety, etiologii i leczenia jaglicy, [w:] *Pierwszy Zjazd Lekarzy Kresowych w Łucku*, [s.n.], Łuck (Polska) 1930, 94–99.
- Przyczynę do nauki o szczelinowatej żrenicy. *Now. Lek.*, 1930, 13, 416–419.
- Śp. Profesor dr med. Kazimierz Noiszewski. *Med. Warsz.*, 1930, 4(15), 471–473.
- Śp. Prof. dr med. Kazimierz Noiszewski. *Klin. Oczna*, 1930, 8(1–2), 1–11.
- Jaskra i zaćma (glaucoma et cataracta)*, Okręgowy Związek Kas Chorych, Kraków (Polska) 1930.
- Urazy narządu wzroku w świetle danych Kliniki Ocznej Uniw. Warszawskiego od 1921–1929. *Med.*, 1931, 4(1), 10–20.
- Kilka słów o zaniku nerwów wzrokowych pochodzenia przysadkowego. *Med.*, 1931, 5(20), 697–703.
- O zezie i jego leczeniu w świetle doświadczenia Kliniki Ocznej Uniw. Warsz. *Klin. Oczna*, 1931, 314, 156–169.
- Dziedziczność a narząd wzroku. *Med.*, 1931, 10(5), 301–304; 10(11), 347–351.
- Choroby oczu, [w:] *Podręcznik diagnostyki i terapii*, red. Miller M., Sowiński Z., „Delta”, Warszawa (Polska) 1931, 477–511.
- Gośćcowe zapalenie tęczówki, [w:] *Pamiętnik I Zjazdu w sprawie badania i zwalczania reumatyzmu*, Inowrocław (Polska) 1931, 221–237.
- Oko a choroby przewodu pokarmowego. *Gastrologia Polska*, 1931, 3(3), 143–154.
- Objawy oczne we włośnicy. *Med.*, 1931, 5(23), 811–812.
- Gośćcowe zapalenie tęczówki. *Med. Prakt.*, 1931, 5(1), 5–12; 5(2), 44–50.
- Gośćcowe zapalenie tęczówki, [w:] *Schorzenia reumatyczne*, Nakładem Zdrojowiska, Inowrocław (Polska) 1931, 221–237.
- Objawy oczne w chorobach układu krążenia. *Med.*, 1932, 6(13), 392–395; 6(13), 429–432.
- O walce ze ślepotą. *Wiedza Lekarska*, 1933, 7(5), 140.
- Zagadnienia dietetyki w okulistyce. *Med.*, 1933, 7(18), 570–574.
- Ocena niezdolności do pracy w chorobach ocznych. *Med.*, 1933, 6(1), 4–11.
- Dziedziczność a narząd wzroku. *Zagadnienia Rasy*, 1933, 7(4), 244–264.
- Zagadnienia dietetyki w okulistyce, [w:] *Dietetyka*, red. Parnas J.K. [et al.], Warszawska Agencja Wydawnicza „Delta”, Warszawa (Polska) 1934, 555–562.
- Prof. Arnaldo Angelucci (1854–1933). *Klin. Oczna*, 1934, 12(1), 195.
- Sprawność narządu wzroku zależnie od oświetlenia. *Klin. Oczna*, 1934, 12(1), 80–100.
- Objawy oczne chorób ogólnych ustroju. *Med.*, 1935, 9(12), 410–416; 9(13), 446–452.
- Zagadnienia uszkodzeń narządu wzroku przy pracy na zasadzie statystyki ciężkich przypadków, spotykanych w Polsce. *Med.*, 1935, 9(7), 235–240.
- Oko a energia promienista. *Klin. Oczna*, 1935, 3(3), 492–499.
- Wpływ chorób oczu na zdolność pracy. *Klin. Oczna*, 1935, 8(1), 163–176.
- Choroby zwyrodnieniowe narządu wzroku. *Med. Prakt.*, 1935, 3, 91–105.
- Znaczenie dziedziczności. *Zagadnienia Rasy*, 1935, 9(1–2), 16–23.
- Granice oświetlenia odpowiadające najlepszej sprawności narządu wzroku. *Klin. Oczna*, 1935, 13(3), 500–514.
- Rys nauki o poczuć barw i rozpoznaniu braków tego poczuć. *Klinika Oczna*, 1936, 14(314), 319–357.
- Wrażenia z V-go Wszechrówniańskiego Zjazdu Lekarzy w Sofii. 11–15.IX.1936. *Klin. Oczna*, 1936, 14(5), 647–655.
- Śp. dr Michał Januszkiewicz (1867–1936). *Klin. Oczna*, 1936, 14(5), 669–670.
- Ochrona narządu wzroku przy pracy. *Lek. Wojsk.*, 1936, 28(9), 639–649; 28(10), 712–721.
- Higiena i ochrona narządu wzroku*, [s.n.], Warszawa (Polska) 1936.
- Higiena i ochrona narządu wzroku. *Klin. Oczna*, 1936, 14(5), 713.
- Zagadnienie wydobywania ciał obcych z oka. *Med. Prakt.*, 1936, 10(2), 36–42.
- Rys nauki o poczuć barw i rozpoznaniu braków tego poczuć. (Wykłady dokształcające dla okulistów dn. 31.III, 2 i 3.IV.1936 r.). *Klin. Oczna*, 1936, 14(3–4), 319–357.

- Śp. dr. Stanisław Roszczewski. *Klin. Oczna*, 1936, 14(1), 90–92.
- Higiena i ochrona narządu wzroku. *Pol. Gaz. Lek.*, 1936, 15(11), 202.
- Higiena i ochrona narządu wzroku. *Warsz. Czas. Lek.*, 1937, 14(6), 112.
- Higiena i ochrona narządu wzroku. *Pol. Gaz. Lek.*, 1937, 16(11), 202.
- Nowe drogi leczenia nowotworów owrzodzeń rogówki. *Klin. Oczna*, 1937, 15(4), 409–423.
- Blaski i cienie pracy lekarskiej w szpitalu. *Warsz. Czas. Lek.*, 1937, 18, 356–358; 19, 377–379.
- Hordeolum internum. *Klin. Współ.*, 1938, 6(2), 126.
- Przypadek podwinięcia powieki górnej przy jaglicy tylko przy uniesieniu tej powieki. *Med. Współ.*, 1938, 4(9), 960.
- Przypadek obcego ciała śródocznego wydobytego elektromagnesem. *Klin. Oczna*, 1938, 16(3), 322–333.
- Lecznictwo doraźne w chorobach oczu, [w:] *Podręczna encyklopedia lekarza-praktyka*, red. Węgierko J., Wydawnictwo Lekarskie „Eskulap”, Warszawa (Polska) 1938, 193–260.
- XV Międzynarodowy Kongres Okulistów w Kairze. *Klin. Oczna*, 1938, 16(1), 80–117.
- 10 minut optyki. *Klin. Oczna*, 1938, 16(2), 206–208, 211–213.
- Narząd wzroku a sport. *Med.*, 1938, 12(15), 581–583.
- Sprawozdanie ze zjazdów w Londynie w dniach 19–22 kwietnia 1939. *Klin. Oczna*, 1939, 17(3), 466–478.
- Choroby oczu, [w:] *Nowoczesna encyklopedia zdrowia*, oprac. Cieszyński A. [et al.], red. Rząśnicki A., Minerva, Warszawa (Polska) 1939, 103–179.
- Nowoczesne zagadnienia optyki okulistycznej. *Pol. Tyg. Lek (Wars.)*, 1946, 1(8), 233–240.
- Dzieje Instytutu Oftalmicznego im. Edwarda ks. Lubomirskiego. *Sprawozdania z posiedzeń Wydziału IV Nauk Biologicznych*, 1946–1947, 39–40, 81–84.
- W sprawie „Vademecum lekarza-praktyka”. *Pol. Tyg. Lek.*, 1947, 2(42), 1217–1218.
- The More Important Pages from the History of Polish Ophthalmology. *Trans. Ophthalmol. Soc. UK*, 1947, 66, 265–290.
- Vitello – Thurino – Polonus et son optique. *Bull. Mem. Soc. Fr. Ophthalmol.*, 1947, 55, 387–402.
- Dzieje Instytutu Oftalmicznego im. Edwarda ks. Lubomirskiego w Warszawie 1823–1944, Towarzystwo Naukowe Warszawskie, Warszawa (Polska) 1948.
- O zasługach polskich uczonych w rozwoju okulistyki. *Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk*, 1948, 1(38), 187–195.
- Pomoc doraźna w przypadku uszkodzenia oczu przy pracy. *Bezpiecz. i Hig. Pracy*, 1948, 2(4), 5–8.
- Przemówienie gospodarza Zjazdu na XIX Zjeździe Okulistów Polskich w Warszawie w dniach 15.XII – 17.XII.46. *Klin. Oczna*, 1948, 18(1), 113–117.
- Zagadnienie pudła próbných szkieł okularowych. *Klin. Oczna*, 1948, 18(1), 49–55.
- Zarys dziejów pracy Polaków w dziedzinie okulistyki. *Arch. Hist. Filoz. Med.*, 1948, 19, 318–330.
- Rys dziejów okulistyki w Polsce, Towarzystwo Naukowe Warszawskie, Warszawa (Polska) 1948.
- Sprawozdanie z 66. dorocznego Zjazdu Okulistów Brytyjskich. *Klin. Oczna*, 1948 [1949], 18(2), 309–311.
- Sprawozdanie z pobytu w Londynie na posiedzeniu Międzynarodowego Komitetu Walki ze Ślepotą (7.IV.1948) i na Kongresie Okulistów Brytyjskich (8, 9 i 10.IV.1948). *Klin. Oczna*, 1948 [1949], 18(2), 319–327.
- Sprawozdanie z 67. Zjazdu Okulistów Brytyjskich. *Klin. Oczna*, 1948 [1949], 18(2), 311–315.
- Sprawozdanie ze Zjazdu Okulistów Francuskich w dn. 20–23 maja 1946 r. *Klin. Oczna*, 1948 [1949], 18(2), 305–309.
- Z zagadnień współczesnych optyki okulistycznej. *Klin. Oczna*, 1948 [1949], 18(3–4), 593.
- Zarys dziejów pracy Polaków w dziedzinie okulistyki. *Arch. Hist. Med.*, 1948 [1949], 19, 318–330.
- Antybiotyki w okulistyce, [w:] *Antybiotyki i sulfonamidy*, Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Warszawa (Polska) 1949, 121–128.
- Chirurgia oczodołu na zasadzie doświadczenia Kliniki Warszawskiej. *Klin. Oczna*, 1948 [1949], 18(3–4), 555.
- Choroby zawodowe narządu wzroku. *Wiad. Lek.*, 1949, 2(4), 98–107.
- Kręć pochodzenia ocznego. *Pol. Tyg. Lek.*, 1949, 4(21), 637–641.
- Okulistyka w Polsce po II wojnie światowej. *Pol. Tyg. Lek.*, 1949, 4(30), 905–907.
- Ważniejsze karty z dziejów okulistyki rosyjskiej i radzieckiej. *Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk*, 1949, 1(40), 186–187.
- Alergia w chorobach oczu. *Pol. Tyg. Lek. (Wars.)*, 1950, 245(29–30), 1089–1099.
- Rys dziejów okulistyki w Polsce. *Sprawozdania z posiedzeń Wydziału IV Nauk Biologicznych*, 1947–1948, 41, 71–72.
- Podstawowe zagadnienia dziedziczności w okulistyce [Basic Problems of Heredity in Ophthalmology]. *Pol. Tyg. Lek. (Wars.)*, 1950, 5(26), 1021–1025.
- Prof. dr med. Witold Kapuściński. *Klin. Oczna*, 1951, 21(4), 173–176.
- Robert Bernhardt (1874–1950). *Roczniki Towarzystwa Naukowego Warszawskiego*, 1951, 43, 202–203.
- Klemens Gerner (1892–1952). *Roczniki Towarzystwa Naukowego Warszawskiego*, 1952, 45, 99–100.
- Jan Szmurło (1868–1952). *Roczniki Towarzystwa Naukowego Warszawskiego*, 1952, 45, 113–114.
- Władysław Matlakowski, syn ludu, wybitny lekarz i odkrywca podhalańskiej sztuki zdobniczej (1851–1893). *Pol. Tyg. Lek.*, 1953, 8(12), 47; 8(13), 518–519.

- Deux cas de fibroplasie rétrolentale; contribution a la pathogénie d'hydrophtalmie. *Bull. Mem. Soc. Fr. Ophtalmol.*, 1955, 68, 238.
- Wspomnienie pośmiertne o dr. med. Tadeuszu Malinowskim (1904-1951). *Klin. Oczna*, 1955, 25(1), 67.
- Dr med. Zofia Wojno (1886-1954). *Klin. Oczna*, 1955, 25(2), 147.
- Witold Kapuściński. *Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk*, 1955, 1, 125-130.
- Deux cas de fibroplasie rétrolentale; contribution a la pathogénie d'hydrophtalmie [Two Cases of Retrolental Fibroplasia; Contribution to Pathogenesis of Hydrophthalmia]. *Bull. Mem. Soc. Fr. Ophtalmol.*, 1955, 68, 238 (z M. Kobuszowskim).
- Przyczynek do nauki o pozasoczewkowym rozroście włóknistym i stosunku tego cierpienia do wodooacza. *Klin. Oczna*, 1956, 26(3), 199-205.
- Les observations personnelles sur les résultats de sclérecto-iridectomie de Lagrange en Pologne [Personal Observations on Results of Lagrange Sclerecto-Iridectomy in Poland]. *Bull. Soc. Ophtalmol. Fr.*, 1956, 1, 156-160.
- Akademik prof. W.P. Fiłatow. *Służba Zdrowia*, 1956, 8(48), 4.
- Zgon Włodzimierza Fiłatowa. *Problemy*, 1956, 12, 912-915.
- Celebration of the 50th Anniversary of Lagrange's Sclerectomy in Bordeaux. *Klin. Oczna*, 1957, 27(1), 73-81.
- Akademik prof. Władimir Petrowicz Fiłatow (1875-1956). *Klin. Oczna*, 1957, 27(2), 105-108 (z J. Abramowiczem).
- Dr Janina Bukowska-Frankowska (1890-1957). *Klin. Oczna*, 1958, 28(1), 119-120.
- Gepner Bolesław (1835-1913) lekarz okulista, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 7(5), red. Konopczyński W., Ajdukiewicz K., PAU, PAN - Instytut Historii, Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, Kraków-Wrocław (Polska) 1958, 388.
- Prof. dr Juliusz Szymański (1870-1958). *Klin. Oczna*, 1959, 29(2), 225-226.
- Dr med. Zdzisław Januszewski (1899-1958). *Klin. Oczna*, 1959, 29(2), 226-227.
- Dr Roman Sieragowski (1890-1958). *Klin. Oczna*, 1959, 29(2), 227-228.
- Okulistyka polska w okresie piętnastolecia Polski Ludowej. *Klin. Oczna*, 1959, 29(3), 229-231.
- Dr Kazimierz Bein (1872-1959). *Klin. Oczna*, 1959, 29(4), 441-442.
- Dr med. Anna Górka (1889-1959). *Klin. Oczna*, 1960, 30(2), 228.
- Akademik Konstanty Paszew (1873-1961). *Klin. Oczna*, 1961, 31(2), 199.
- On the Problem of Scleral Changes in Glaucoma. *Klin. Oczna*, 1961, 31(2), 359-364.
- The Beginning of the Clinical Teaching and the Ophthalmic Hospitals, [w:] *XIII Congres International d'Histoire de la Médecine. Résumé des communications*, Verlag nicht ermittelbar, Varsovie-Cracovie (Polska) 1962, 119-122.
- Phacolytic glaucoma. *Klin. Oczna*, 1962, 32, 111-122.
- Profesor doktor medycyny Gustaw Stanisław Ryszard Altenberger 1906-1963. *Służba Zdrowia*, 1963, 15(37), 2.
- Rys dziejów wydawnictw okulistycznych w Polsce (1899-1960). *Klin. Oczna*, 1963, 33(3-4), 44.
- Wpływ palenia tytoniu na narząd wzroku człowieka. *Pol. Tyg. Lek.*, 1963, 18, 1937-1939.
- Arkana współczesnej operacji zaćmy. *Med. Dosw.*, 1964, 29, 85-110.
- Kilka słów w sprawie zapobiegania nawrotom odwarstwienia siatkówki. *Klin. Oczna*, 1964, 34, 333-335.
- Prof. dr med. Gustaw Ryszard Altenberger. *Klin. Oczna*, 1964, 34(1), 117-118.
- Dr Stefan Biełoj (1880-1963). *Klin. Oczna*, 1964, 34(2), 231 (z A. Kwaskowskim).
- W dwudziestolecie Polski Ludowej. *Klin. Oczna*, 1964, 34(3), 233-234.
- Jany Ludwik (1833-1886), doktor medycyny - okulista, [w:] *Polski słownik biograficzny*, 1964, 10(47): 601. (z F. Szymiczkiem).
- Jodko-Narkiewicz Witold (1834-1898), lekarz okulista, ordynator Instytutu Oftalmicznego w Warszawie, [w:] *Polski słownik biograficzny*, 1965, 11(49), 252-253.
- Klika słów w sprawie ilustracji okulistycznej. *Klin. Oczna*, 1965, 35, 377-380.
- Docent dr med. Mieczysław Jasiński (1885-1963). *Klin. Oczna*, 1965, 35(1), 134-135.
- Dr Aleksandra Helena Woyciechowska-Manczarska (1900-1964). *Klin. Oczna*, 1965, 35(3), 498.
- Dr med. Romana Litauer-Tworkowska (1899-1965). *Klin. Oczna*, 1965, 35(3), 498-499.
- Dr med. Maria Starorypińska-Lewenstamowa (1890-1965). *Klin. Oczna*, 1965, 35(3), 499.
- Dr Ludwika Różyczka (1892-1965). *Klin. Oczna*, 1966, 36(3), 464.
- Krótkie zestawienie dziejów Polskiego Towarzystwa Okulistycznego. *Pol. Tyg. Lek.*, 1966, 26, 977-979.
- Nasze przypadki odwarstwienia siatkówki w latach 1946-1960 [Our Cases of Retinal Detachment in 1946-1960]. *Klin. Oczna*, 1966, 36(3), 345-350.
- Some More Important Facts from the History of Ophthalmology. *Concilium Ophthalmologicum*, 1966, 1109-1110.
- Pro domo sua. *Pol. Tyg. Lek.*, 1966, 21(39), 1507-1508.
- Aleksander Roslawcew (1899-1065). *Klin. Oczna*, 1967, 37(1), 157.
- Demyelinisatio acuta et subacuta nervorum optidorum [Acute and Subacute Demyelination of the Optic Nerves]. *Klin. Oczna*, 1967, 37(4), 517-525.
- Okulistyka przemysłowa w Polsce ludowej [Industrial Ophthalmology in Poland]. *Klin. Oczna*, 1968, 38(1), 1-13.

Prof. dr med. Adolphe Franceschetti (1896-1968). *Klin. Oczna*, 1968, 38(3), 633.

Dr Bronisław Koziorowski (1881-1968). *Klin. Oczna*, 1969, 39(1), 157.

Widzenie środkowe i widzenie obwodowe [Central and Peripheral Vision]. *Klin. Oczna*, 1969, 39(6), 911-915.

Doc. dr med. Franciszek Naróg (1891-1969). *Klin. Oczna*, 1970, 70(3), 445.

Nowe zagadnienia leczenia czerniaków oka [New Problems in the Treatment of Ocular Melanoma]. *Klinika Oczna*, 1970, 40(4), 495-498.

Przyczynę do zagadnienia – jaskra a krótkowzroczność [Glaucoma and Myopia]. *Klin. Oczna*, 1971, 41(4), 573-576.

Doc. dr Bronisława Kulczycka (1900-1971). *Klin. Oczna*, 1971, 41(4), 629.

Prof. dr med. M. Seidler Dymitrowska nie żyje. *Klin. Oczna*, 1971, 41(5), 780-781.

Okulistyka polska w minionym dwudziestopięcioleciu, [w:] *Stan medycyny polskiej w opinii polskich towarzystw lekarskich*, red. Koszarowski T., Nowicki J., Stefanowski

M., Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich, Warszawa (Polska) 1971, 167-171 (z H. Wolter-Czerwińską).

Krótkie dane o autorach zasłużonych w dziedzinie optyki okulistycznej, [w:] Melanowski W.H., *Optyka okulistyczna w obliczeniach*, Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich, Warszawa (Polska) 1972, 7-20.

Z przeszłości warszawskiej okulistyki [Past History of Warsaw Ophthalmology]. *Klin. Oczna*, 1972, 42(1), 1-4.

Dzieje okulistyki, Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich, Warszawa (Polska) 1972.

Z przeszłości warszawskiej okulistyki. *Klin. Oczna*, 1972, 42(1), 1-4.

Krótkie dane o rozwoju nauki o śródczaszkowej części narządu wzroku. *Klin. Oczna*, 1972, 42(1), 473-475.

Dr med. Nonna Pietrowa (1919-1971). *Klin. Oczna*, 1972, 42(4), 1112.

Dr Zofia Helena Reicher-Fitelbergowa (1903-1972). *Klin. Oczna*, 1973, 43(2), 248.

Krótkie dzieje okulistyki [Short History of Ophthalmology]. *Klin. Oczna*, 1974, 44(8), 827-834.